

Norsk havbruk i det nye årtusen

Erik Slinde

I løpet av de siste tretti år har Norge fått fram en ny næring, akvakultur. Produksjon og foredling av sjømat har alle muligheter for å bli landets viktigste næring. Potensialet er enormt, men hvordan skal det utløses?

Vår erfaring sier at skal dette bli en stabil og varig næring, må det skje ved å bygge opp og ta i bruk kunnskap. Vår erfaring fra laksefisk er blant annet at tilbakeslagene har vært store på markedssiden, og på slutten av åttitallet holdt sykdom på å knekke næringen.

Produksjon av sjømat på en fornybar måte er Norges store utfordring i det nye årtusen. Hva kan vi så forvente?

Atlantisk laks og regnbueørret nærmer seg 0,5 millioner tonn per år, og produksjonen vil lett kunne økes til både to, fem og 10 millioner tonn. Hvor mye laks er det ønskelig å produsere? Dette er noe politikerne må bestemme, det er de som setter rammebetingelsene. Noen synes dette er store tall, men Danmark produserer 25 millioner gris som resulterer i 2 millioner tonn svinekjøtt, uten at det fører til store avisoverskrifter. Så produksjonsvolumet vi velger er et spørsmål om politisk vilje. Verdens fiskerier har nådd et tak på 100 millioner tonn, befolkningen øker og tilgangen på sjømat er begrenset. Markedet er der, men må selvfølgelig bearbeides, logistikk må opprettes og en må få til gode handelsavtaler. Potensialet vi har gjennom foredling og produktutvikling må tas vare på. Dette gir økt verdiskaping, økt holdbarhet og lettere distribusjon. Men det utstyr som skal brukes må produseres, og den kunnskap som skal til må fremskaffes.

Hvilke vansker vil vi møte? Vår kunnskap om laksefisk er mangelfull, noe som kommer klart til uttrykk når vi for eksempel sammenligner med hva vi vet om produksjon av landdyr. Spesielt gjelder dette laksens fysiologi slik som for eksempel fordøyelsen, men også den genetiske sammensetning må vi lære mer om. Mangelen på marine oljer til feite fisker i akvakultur vil bli et problem i løpet av de nærmeste år. Markedet vil derfor differensieres, basert på hvilket fôr fisken får. Den store utfordringen er miljø og helse. Akilleshælen i norsk oppdrett er sykdommer. Her er den forebyggende forskning ikke kommet langt nok, og de forebyggende tiltak i dag er altfor dårlige. Sykdommer som i dag regnes for uproblematisk, kan om ti år vise seg å skape store problemer som da må løses gjennom kriseprogrammer i ettertid. Kostnaden med dette vil bli i milliardklassen og vil kunne true oppdrett som næring i forskjellige regioner i Norge.

Innen de marine fiskeslag vil kveite, torsk og noe steinbit bli produsert. For at dette skal nå volumer på størrelse med laksefisk, må det for eksempel utvikles et ernæringsmessig riktig startfôr til erstatning for dagens levendefôr. Dette er et spørsmål om FoU-innsats og vil bli løst i nær eller fjern framtid, avhengig av de midler forskningen får til disposisjon. De feite marine fisker er sannsynligvis avhengige av marine oljer i større grad enn laksefisk, og det vil derfor bli konkurranse om fôr av riktig kvalitet. Torsk som er en mager fisk har dermed det største potensialet, og vil etter hvert bli vår viktigste marine oppdrettsart. Denne utviklingen vil imidlertid møte motstand fra våre tradisjonelle fiskerier fordi den representerer en konkurrent til dem. I løpet av de tjue første år i det neste årtusen vil produksjonen av marine fiskeslag nå en million tonn, dersom de politiske forhold legges til rette for

det, og det politiske miljø vil at dette skal skje. Men det forutsetter også at det investeres tilstrekkelig i kunnskapsgenerering.

Norskekysten og havet omkring oss inneholder sjømat som bokstavelig talt gir oss et hav av muligheter. Videre finnes det en utrolig mengde av genetiske ressurser som vi i dag vet lite om. Hvilken betydningen genteknologi, koblet sammen med informasjonsteknologi, vil få for Norges økonomi er det i dag umulig å spå noe om.

Her ligger det utrolige rikdommer. Hvordan vil vi så kunne utnytte dette?

Uten investering i kunnskap vil avkastningen bli minimal, både når det gjelder produksjon og høsting av havet, bearbeiding og produktutvikling samt utstyrproduksjon. Som den råvareorienterte nasjon vi er, vil vi nok fortsatt ha hovedfokus på høsting av ressursene og bruke minimalt med ressurser på kunnskapsinvestering. Dette gjelder spesielt for kunnskapsinvestering som kan bygges inn i produktene og gi økt verdiskaping. Ansvar for en positiv utvikling ligger for en stor del hos Fiskeridepartementet. Men dette er Norges minste departement, som synes å ha fått nasjonens største ansvar i det nye årtusen.

Ved overgangen til det nye årtusen ser en at skjell kanskje er den ressurs som har det største potensialet. Vi vet i dag ikke hvordan vi skal høste primærproduksjonen i havet på en økonomisk måte, noe som vil være nødvendig for en voksende akvakulturnæring. Skjell har evnen til å filtrere denne produksjonen på en svært effektiv måte. Blåskjell vokser som ugress langs kysten, men vi har aldri hatt noe tradisjon for å ta vare på denne type mat-og fôrressurs. Ut fra det vi ser i andre områder av verden, kan vi lett dyrke frem noen millioner tonn. Skjell har en stor evne til å rense havet for næringsalter og all annen forurensning. Dette er utfordringen når det gjelder skjell, de skal helst bare spise riktig næring for at det skal bli mat. Hvorvidt skjell vil bidra med milliarder i inntekter til landet eller ikke, avhenger av hva det politiske system er i stand til å bygge opp. I dag ser vi at vi har en mangelfull algegiftkontroll og utilstrekkelig næringsmiddelkontroll. Dette kan bare bli bedre i det neste årtusen.

Kilde: Karlsen, Ø. et al, FiskerHav, Særnr. 3 - 2000. Havforskningsinstituttet - www.imr.no